

dr hab. Małgorzata Rybka, prof. UAM
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej
Instytut Filologii Polskiej

RECENZJA
rozprawy habilitacyjnej
oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
doktor Karoliny Ruty-Korytowskiej w związku z postępowaniem o nadanie stopnia
doktora habilitowanego

Doktor Karolina Ruta-Korytowska, której dorobek naukowy oraz dydaktyczno-organizacyjny poddany tu zostanie syntetycznej ocenie, jest uznanym dydaktykiem, w sposób wzorcowy łączącym badania naukowe z pracą ze studentami. Pani Doktor jest absolwentką poznańskiej polonistyki. Tytuł magistra w zakresie filologii polskiej otrzymała w roku 2005, broniąc pracę magisterską zatytułowaną *Wybrane zagadnienia stylu i języka „Jezus z Nazarethu” Romana Brandstaettera*, napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. Stanisława Mikołajczaka. W 2009 r. uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, na podstawie dysertacji *Wyrażać niewyraźne – analiza językowo-stylistyczna tetralogii „Jezus z Nazarethu” Romana Brandstaettera*, napisanej również pod promotorską opieką prof. dra hab. Stanisława Mikołajczaka. Poczynając od roku 2005, tj. daty ukończenia studiów, dr Karolina Ruta-Korytowska na stałe zawodowo związana jest z macierzystą uczelnią, początkowo jako doktorantka, a następnie jako adiunkt, członek Zakładu Gramatyki Współczesnego Języka Polskiego i Onomastyki w Instytucie Filologii Polskiej UAM. Kolejne kwalifikacje zawodowe, które okazały się istotne zarówno dla podejmowanych przez nią badań, jak i prowadzonej dydaktyki, zdobywała podczas studiów podyplomowych Nauczanie Języka Polskiego jako Obcego (UAM, 2005), studiów

podyplomowych Polski Język Migowy (UW, 2014), kursów językowych z zakresu polskiego języka migowego (PJM), systemu językowo-migowego (SJM), języka angielskiego i hiszpańskiego obejmujących język migowy, a także licznych kursów, warsztatów i szkoleń dotyczących pracy ze studentami z niepełnosprawnością ruchu, słuchu, wzroku, z zaburzeniami psychicznymi, ze spektrum autyzmu, metod przeciwdziałania zjawiskom stereotypizacji i dyskryminacji, tożsamości i kultury Głuchych oraz empowermentu w działaniach edukacyjnych. Odbyła też staż w Centrum Języka Migowego CODA Karina Akseńczuk w ramach projektu *Komercjalizacja wyników badań naukowych drogą do sukcesu zawodowego kobiet – naukowców*.

Ocena dorobku naukowego

Zainteresowania naukowe dr Karoliny Ruty-Korytowskiej ogniskują się wokół kilku domen badawczych, pośród których miejsce centralne zajmuje problematyka szeroko rozumianej komunikacji osób z dysfunkcją słuchu, nakierowana na słabo lub w ogóle dotąd nierozpoznane jej aspekty.

Dorobek publikacyjny Habilitantki, zwłaszcza ten wypracowany przez nią po uzyskaniu stopnia doktora jest obszerny, różnorodny i świadczy o harmonijnym rozwoju warsztatu badawczego połączonego silnie z doświadczeniami nauczyciela akademickiego. W całościowym zestawieniu składają się na niego: 2 monografie autorskie, 48 artykułów autorskich i współautorskich (w tym po doktoracie – 32), recenzja, artykuł popularno-naukowy, 2 zredagowane monografie zbiorowe oraz współredakcja czasopisma naukowego „Kwartalnik Językoznawczy” (2013). W ostatnich latach zainteresowania naukowe Habilitantki sytuują się głównie w nurcie szeroko rozumianej glottodydaktyki. W swoich pracach niejednokrotnie jednak wykracza poza jego granice, wykorzystując metody i narzędzia innych dziedzin lingwistyki, m.in. tekstologii, stylistyki lingwistycznej, językoznawstwa aksjologicznego, szeroko rozumianej pragmalingwistyki, socjolingwistyki, lingwistyki kulturowej. Godny podkreślenia i docenienia jest także fakt obecności w dorobku dr Karoliny Ruty-Korytowskiej różnorodnych form zbierania materiałów i gatunków refleksji badawczej oraz publikacyjnej: od tworzenia i opracowywania ankiet, programów autorskich, przez artykuły autorskie i współautorskie, po monografie i prace o charakterze redakcyjnym. Nie bez znaczenia pozostaje i to, że prace Habilitantki opublikowane zostały nie tylko w macierzystym środowisku, lecz niemal we wszystkich ważnych ośrodkach akademickich

w kraju, w ważnych seriach, wieloautorskich monografiach oraz w liczących się periodykach. W spisie publikacji znajdują się więc obok „Poznańskich Studiów Polonistycznych” na przykład „Onomastica”, „Socjolingwistyka” i „Roczniki Humanistyczne”, a wśród miejsc wydania obok Poznania chociażby Warszawa, Kraków, Lublin, Wrocław, Toruń, Bydgoszcz, Katowice. Dwa artykuły ukazały się w języku angielskim, jeden w Hildesheim–Zurichu–Nowym Jorku, drugi w Kownie. Dorobek Habilitantki ma zatem pozalokalny charakter, a co istotniejsze, podejmowana w nim problematyka zasługuje także na słowa uznania – o czym w dalszych partiach recenzji.

Podstawą starań dr Karoliny Ruty-Korytowskiej o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego w zakresie językoznawstwa jest monografia autorska: *Poziom sprawności czytania i pisanie u studentów z dysfunkcją słuchu*, Wydawnictwo Rys, Poznań 2018. Wskazana publikacja stanowi osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami).

Oceniana monografia jest zwięźczeniem głównego nurtu zainteresowań naukowych Habilitantki, które po uzyskaniu stopnia naukowego doktora skupiły się wokół funkcjonowania językowego g/Głuchych w Polsce. Wiąże się on silnie zarówno z samorozwojem Pani Doktor, jak i z prowadzoną przez Nią dydaktyką, z dwoma grupami studentów, z osobami nie(do)słyszającymi oraz z osobami, które w przyszłości chciałyby pracować z przedstawicielami grupy pierwszej. Dodać należy, iż jedni i drudzy zaczęli ze sobą współpracować z czasem w stworzonym przez Habilitantkę kole naukowym. Co warto również podkreślić, uczestnikami zajęć prowadzonych przez dr Karolinę Rutę-Korytowską, byli nie tylko studenci WFPiK, ale wszyscy ci nie(do)słyszający, którzy zechcieli skorzystać z pomocy lektora języka polskiego.

Monografia dr Karoliny Ruty-Korytowskiej jest udaną próbą charakterystyki sprawności pisania i czytania ze zrozumieniem wśród studentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, którzy mają orzeczoną niepełnosprawność słuchową. Wybór tych właśnie sprawności nie był przypadkowy, gdyż w edukacji niesłyszających pełnią one nie tylko techniczną umiejętność, ale przede wszystkim funkcję kompensującą brak słuchu (s. 186). Praca ma charakter pionierski, gdyż brakuje opracowań glottodydaktycznych poświęconych komunikacji językowej dorosłych niesłyszających, a zwłaszcza studentów, którzy nie stanowią jednorodnej grupy, i to pod wieloma względami, nie tylko dlatego, że studiuje różne kierunki studiów, ale także z tej przyczyny, że część z nich nie słyszy od urodzenia, a część utraciła słuch we wczesnym dzieciństwie. Większość pochodzi z rodzin, w których nie ma nikogo głuchego, ale

są i tacy, którzy mają niesłyszących rodziców, rodzeństwo i innych krewnych. Autorka, podchodząc z pokorą i świadomością ograniczeń, przed jakimi stanęła, za cel pracy postawiła wskazanie stopnia opanowania sprawności pisania i czytania ze zrozumieniem studentów z dysfunkcją słuchu w porównaniu z wynikami, jakie osiągnęli słyszący studenci filologii polskiej UAM, a także cudzoziemcy uczący się języka polskiego jako obcego w Studium Języka i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców UAM. Cel niełatwy do osiągnięcia z dwóch powodów, po pierwsze takich studentów nie jest wielu, po drugie, trzeba było namówić do współpracy i wzięcia udziału w badaniach przedstawicieli środowiska, które z zasady nie jest życzliwie otwarte, traktując niejednokrotnie badaczy różnych dyscyplin jako Słyszaków prezentujących podejście paternalistyczne. A ponadto w literaturze przedmiotu brakuje opracowań, które w sposób całościowy prezentowałyby problematykę funkcjonowania językowego głuchych w słyszącej większości. Praca dr Karoliny Ruty znakomicie wypełnia tę lukę w zakresie szerszym niż zasygnalizowanym przez tytuł, jednocześnie w sposób wyczerpujący i rzetelny naukowo, wsparty zarówno wiedzą teoretyczną Autorki, jak i jej glottodydaktycznym doświadczeniem.

Monografia pt. *Poziom sprawności czytania i pisania u studentów z dysfunkcją słuchu* jest pracą o charakterze teoretyczno-analitycznym, jest obszerna, liczy 280 stron i składa się z krótkiego wstępu (s. 7-10), siedmiu rozdziałów (s. 11-205), zakończenia (s. 207-213), bibliografii (s. 215-234), streszczenia w języku angielskim (s. 235-238) i dwóch aneksów (s. 239-280). W części teoretycznej Habilitantka, wykazując się bardzo dobrą znajomością rozległej, aktualnej literatury przedmiotu (306 pozycji), przedstawia metodologiczne podstawy swoich badań, dotychczasowe metody nauczania języka polskiego osób niesłyszących w polskim systemie edukacji, jak również najnowsze tendencje i kierunki zmian w surdoglottodydaktyce. Równie klarownie i konsekwentnie przedstawia się zasadnicza część materiałowo-analityczna dysertacji. Zaprezentowane badania kompetencji językowych u głuchych mają charakter interdyscyplinarny, dlatego Autorka odwołuje się do ustaleń surdopedagogiki, surdopsychologii, a przede wszystkim glottodydaktyki. Przekonująco dowodzi, że język polski należy traktować jako obcy dla głuchych, w związku z czym wykorzystywanie w nauczaniu języka polskiego osób niesłyszących metody i formy pracy powszechnie znanych z praktyki glottodydaktycznej wpływa pozytywnie na podniesienie poziomu opanowania sprawności językowych, w tym badanych czytania i pisania.

Uzyskane wyniki potwierdzają, że objęci badaniem studenci nieprzypadkowo znaleźli się na wyższej uczelni, można by uznać ich za wysokofunkcjonujące osoby z dysfunkcją słuchu, przenosząc to określenie z opisu osób ze spektrum autyzmu. Są to bowiem osoby dobrze funkcjonujące w społeczeństwie, w systemie edukacyjnym, a co za tym idzie stopień znajomości

języka polskiego przez nich jest wysoki, czego dowodzą wyniki testów certyfikacyjnych na poziomie C1. Przypomnijmy, że według regulaminu wymaga się od podejmującego studia obcokrajowca znajomości języka polskiego na poziomie co najmniej B2. Obecność idiomów, wyrażeń przyimkowych, czy innych wyrażeń o stałym znaczeniu dodatkowo komplikuje tekst i sprawia, że staje się on mniej zrozumiały dla studentów nie(do)słyszających, ale nie czyni go niezrozumiałym.

Habilitantka dochodzi do wielu interesujących wniosków, które poza wartością merytoryczną, są istotne dla dydaktyki, m.in. że częste obcowanie z tekstami i wykorzystywaniem metod glottodydaktycznych w pracy ze studentami niesłyszającymi skutkuje uzyskaniem przez nich poziomu kompetencji czytania tekstów bardzo zbliżonego do studentów polonistyki. Pani dr Karolina Ruta-Korytowska, by pokazać rezultaty swoich badań, posługuje danymi procentowymi, jednak przy tak małej próbie nie wydają się to słuszne, z czego zresztą sama zdaje sobie sprawę, niejednokrotnie zastrzegając się, że są one szacunkowe, nie dające podstawy do uogólnień dotyczących całej populacji studentów z wadą słuchu, gdyż badaniem była wstanie objąć niewielką grupę osób, że wnioski z badań traktuje jako pilotażowe, wymagające potwierdzenia lub weryfikacji w dalszych projektach badawczych. Dzięki tak małej grupie badawczej, a przede wszystkim części ostatniej monografii, gdzie zaprezentowane zostały możliwości doskonalenia kompetencji tekstotwórczej na wybranych ćwiczeniach w pracy indywidualnej ze studentem niesłyszającym, wielokrotnie pracę tę można uznać za studium przypadku. Jest to tym bardziej cenne, że, jak choćby pokazuje skład osobowy grupy badawczej, zróżnicowanie językowe niesłyszających jest duże, co niewątpliwie utrudnia wypracowanie jednej koncepcji metodycznej dla większej grupy nie(do)słyszających i słuszny wydaje się wniosek, że dorośli bardziej nawet niż dzieci potrzebują indywidualizacji procesu nauczania języka.

Na uznanie zasługuje fakt zaprezentowania przez Habilitantkę wypracowanych przez nią autorskich metod pracy oraz szczerść rzetelności w prezentowaniu rezultatów, które osiąga. Nie jest bowiem łatwo przyznać, że studenci poznańskiej polonistyki bez entuzjazmu przyjęli propozycję wzięcia udziału w badaniach i nie w pełni się w nie zaangażowali. Nie dziwi zatem fakt, że studenci polonistyki, czyli natywni użytkownicy języka polskiego, prezentują podobny poziom opanowania sprawności czytania co cudzoziemcy, dla których język polski jest kolejnym obcym językiem, którego uczą się na kursach.

Ogólna ocena rozprawy habilitacyjnej dr Karoliny Ruty-Korytowskiej jest zdecydowanie pozytywna i wysoka. Praca ma charakter pionierski i oryginalny, obok oczywistych walorów poznawczych, stanowi ona także zaproszenie do dyskusji, w której jako

naturalne mogą się też pojawić elementy polemiczne i krytyczne, np. na temat edukacji polonistycznej.

Pozostały dorobek naukowy Habilitantki rozpada się na kilka grup, choć trzeba zaznaczyć, że wskazane dalej wątki badawcze w wielu tekstach dr Karoliny Ruty-Korytowskiej współlistnieją obok siebie. Pierwszą grupę stanowią prace autorskie i współautorskie, powstałe w części przy udziale Marty Wrześniewskiej-Pietrzak, koncentrujące się na problematyce związanej z funkcjonowaniem językowo-kulturowym społeczności g/Głuchych. Gdzie Autorki wykazują, że język migowy jest jednym z najważniejszych elementów kształtujących profil tożsamościowy mniejszości językowej, która się nim posługuje. Kolejne prace dotyczą glottodydaktyki ze szczególnym uwzględnieniem surdoglottodydaktyki. Poznańska uczona w swoich nowatorskich pracach przygląda się różnym poziomom opanowania sprawności w zakresie języka polskiego przez osoby niesłyszące, a także możliwościom wykorzystania metod i narzędzi glottodydaktycznych w nauczaniu głuchych oraz dostosowania egzaminów certyfikatowych do potrzeb osób niesłyszących. Szczególnie ważne są publikacje charakteryzujące wypowiedzi pisane osób niesłyszących. Habilitantka diagnozuje również najczęściej pojawiające się błędy, które dotyczą głównie fleksji, składni zdań złożonych, jak również stosowania przyimków wyznaczających relacje przestrzenne, wskazując na ich językowe i kulturowe przyczyny. Pani Doktor poddała też analizie słowniki języka migowego oraz wskazała, publikacje leksykograficzne, które rejestrują jednostki leksykalne obecne w języku głuchych.

Wśród tekstów naukowych dr Karoliny Ruty-Korytowskiej na uwagę zasługują także analizy leksykograficzne, dotyczące odmienności haseł w dostępnych słownikach polskiego języka migowego, które odzwierciedlają inność modalności języka migowego (modalności wizualno-przestrzennej).

Ten całościowo widziany obszar zainteresowań badawczych Habilitantki dopełnia grupa prac usytuowanych nieco w obszarze drugiego planu, gdzie do głosu dochodzi problematyka socjolingwistyczna, widoczna w tekstach dotyczących socjolektu studenckiego. Artykuły te przynoszą wyniki analiz współprowadzonych z Martą Wrześniewską-Pietrzak. Interesujące są ustalenia dotyczące m.in. różnic leksykalnych między gwarą studencką lat 60-ych i 70-ych a materiałem współczesnym, a także dotyczące języka i świata wartości w wypowiedziach harcerzy.

Wczesne zainteresowania Habilitantki, skoncentrowane wokół semantyki wybranych wartości i sposobów wartościowania występujących w różnych tekstach, w tym religijnych, gdzie z sukcesem wykorzystwała metody badawcze JOS oraz semantyki kognitywnej. Bezsporną wartością naukową mają analizy sposobów językowego obrazowania Matki Boskiej, anioła,

marszałka Józefa Piłsudskiego w tekstach poetyckich Kazimierzy Iłakowiczówny. Na równie wysoką ocenę zasługują prace z nurtu stylistycznego, dotyczące np. onomastyki literackiej, co znalazło swój najpełniejszy efekt w nagrodzonej monografii autorskiej (zmodyfikowana wersja rozprawy doktorskiej) pt. *Wyrażać niewyraźne. Analiza językowo-stylistyczna tetralogii „Jezus z Nazarethu” Romana Brandstaettera*, wydanej przez Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma, Warszawa 2013. Na podstawie analizy i interpretacji wybranych środków stylistycznych, ukazała dominanty stylistyczne powieści, ich funkcje w tekście i wpływ na styl utworu. Wykazała, że poznański pisarz, dokonując przemyślanych i świadomych wyborów, w wyjątkowy sposób łączył tradycję judaistyczną z chrześcijańską.

Wymienione nurty badawcze w twórczości naukowej Habilitantki są niewątpliwym dowodem niezamkniętego tematycznie tylko w granicach komunikacji głuchych warsztatu badawczego, dowodząc tym samym umiejętności poruszania się dr Karoliny Ruty-Korytowskiej po różnych obszarach i metodologiach badań lingwistycznych.

Podsumowując część dorobku obejmującą osiągnięcia naukowo-publicystyczne Habilitantki, stwierdzić należy, że stanowią one świadectwo konsekwentnie rozwijanego warsztatu badawczego, nowatorskich ujęć i propozycji rozwiązań, zwłaszcza glottodydaktycznych, których opis wymaga sporych umiejętności i odpowiednio dobranych procedur i narzędzi analitycznych. W tym miejscu warto dodać, że jest to dorobek doceniany zarówno przez JM Rektora UAM, a także Polską Agencję Prasową i Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Żydowski Instytut Historyczny im. E. Ringelbluma w Warszawie, Klub Stypendystów Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej oraz Kongres Kół Naukowych.

Imponujące wręcz osiągnięcia posiada Habilitantka na niwie konferencyjnej. Od 2007 roku Pani Doktor Karolina Ruta-Korytowska uczestniczyła w 52 konferencjach. Na każdej z nich wygłosiła referat, który odzwierciedlał jej bieżące zainteresowania naukowe. Były to konferencje krajowe: ogólnopolskie w licznych ośrodkach akademickich (m.in. Kraków, Warszawa, Wrocław, Lublin, Toruń, Opole, Bydgoszcz) i międzynarodowe (Poznań, Gniezno, Berlin, Kowno). W tym okresie była też współorganizatorem lub sekretarzem 6 konferencji.

Istotne dopełnienie opiniowanej pracy naukowej stanowi udział w projektach badawczych, tzn. rola wykonawcy (nauczanie języka angielskiego osób niesłyszących) w granicy w ramach programu POKL: W latach 2016-2018 była również wykonawcą projektu międzynarodowego ILOCALAPP (*Incidentally Learning Other Cultures and Languages Through the APP*), który finansowany był przez Unię Europejską i Włoską Agencję Narodową ze środków Erasmus+Programme. Projekt realizowany był w ramach konsorcjum trzech uniwersytetów i jednego ośrodka badawczego z Włoch, Portugalii, Finlandii i Polski.

Reasumując, stwierdzić należy, że dr Karolina Ruta-Korytowska spełnia kryterium istotnej aktywności naukowej, jakie wypełnić powinna osoba ubiegająca się o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego.

Ocena osiągnięć dydaktycznych

Na integralną całość dorobku kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego winny składać się także osiągnięcia o charakterze dydaktycznym. Z dokumentacji przedłożonej przez Habilitantkę wynika, że w tym względzie legitymuje się dużym dorobkiem (wykłady i ćwiczenia z przedmiotów kierunkowych związanych z nauczaniem gramatyki języka polskiego, leksykografii i leksykologii, nauczanie języka polskiego jako obcego, sposoby komunikacji osób niesłyszących), na który składa się doświadczenie w prowadzeniu zajęć kursowych dla studentów studiów stacjonarnych, niestacjonarnych i podyplomowych. Ponadto prowadziła zajęcia w języku angielskim (Sign Languageś) dla studentów obcojęzycznych w ramach Uniwersyteckiego Centrum Edukacji Międzynarodowej (AMU-PIE), jak również dla słuchaczy Uniwersytetu Otwartego (Komunikacja w biznesie). Dorobek dydaktyczny Pani Doktor – jak to już podkreślałam – jest spójny z obszarami jej zainteresowań naukowo-badawczych i wielokrotnie doceniany zarówno przez władze Instytutu, Wydziału, jak i samych studentów.

Działalność organizacyjna i popularyzatorska

Długa jest też lista aktywności Habilitantki związanych z warsztatami, wykładami, zajęciami gościnnymi i konkursami. Dr Karolina Ruta-Korytowska posiada również należyte doświadczenie oraz pokaźny dorobek na polu działalności organizacyjnej, czego znaczącym dowodem jest I miejsce Koła Miłośników Języka *Papillon*, którego jest założycielką i opiekunką naukową, w konkursie na najlepsze inicjatywy studenckie za projekt *Nie chcemy być głusi na potrzeby głuchych*, organizowany w ramach „Festiwalu Innowacji Społecznych” UAM (2018) oraz nagroda III stopnia przyznana przez Rektora UAM za osiągnięcia w pracy organizacyjnej (2018). Wreszcie istotną część dorobku organizacyjnego Habilitantki stanowią rozliczne formy działalności na rzecz macierzystego Instytutu i Wydziału, z aktualnie pełnioną funkcją pełnomocnika Dziekana ds. wsparcia studentów.

Margareta Rybka

W świetle przedstawionej, syntetycznej oceny dorobku naukowego oraz dydaktyczno-organizacyjnego dr Karoliny Ruty-Korytowskiej, konkludując, należy stwierdzić, iż pokazy, niepozabawiony oryginalności i dojrzałości metodologicznej zbior dokonań, jak też sylwetka badacza-dydaktyka w pełni ukształtowanego, zdolnego do pełnienia roli samodzielnego pracownika naukowego zasługują na najwyższą ocenę. Przedstawiona w niniejszym postępowaniu jako główne osiągnięcie badawcze monografia pt. *Poziom sprawności czytania i pisanie u studentów z dysfunkcją słuchu* (2018) jest istotnym osiągnięciem naukowym Habilitantki w okresie po uzyskaniu stopnia doktora, wnoszącym znaczny wkład w rozwój współczesnego językoznawstwa zorientowanego na interdyscyplinarne badania glotodydaktyczne, (art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym, ze zmianami).

W świetle powyższych uwag wyrażam pozytywną opinię w sprawie nadania Pani dr Karolinie Rucie-Korytowskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo.

Konkluzja